

ตอนที่ 1

สังเขปลักษณะพื้นที่และหมู่บ้านที่ทำการสำรวจ

PAYAP UNIVERSITY

บทนำ

1. ความเป็ร็มาของโครงการ

โครงการพัฒนาที่สูงเฉพาะพื้นที่ (Integrated Pocket Area Development - IPAD) เป็นโครงการร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) สำนักงานกัรัฐมนตรีกับกองทุนควบคุมยาเสพติดแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Fund for Drug Abuse Control - UNFDAC) เพื่อที่จะแก้ปัญหาพื้นที่สูง ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการพึ่งพาการปลูกฝิ่น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาในระดับชาติที่จะต้องได้รับการแก้ไขโดยรีบด่วน ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ IPAD นั้น รัฐบาลไทยได้ร่วมกับโครงการพัฒนามันที่สูงต่าง ๆ อาทิ เช่นขององค์การสหประชาชาติ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ฯลฯ เข้าไปทำการพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อที่จะช่วยให้ชาวเขามีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ในอันที่จะนำไปสู่การเลิกปลูกฝิ่นในที่สุด โดยการพยายามที่จะจัดปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และปัญหาการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ถึงแม้ว่าจะมีโครงการพัฒนามันที่สูงต่าง ๆ เข้าไปดำเนินการแล้วก็ตามปรากฏว่ายังมีอาการลักลอบปลูกฝิ่นอีกจนทำให้เกิดปัญหาสืบต่อมา จำเป็นต้องมีมาตรการในการปฏิบัติการเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าพื้น และ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าวของรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมกับองค์กร UNFDAC แห่งองค์การสหประชาชาติปรับเปลี่ยนแนวทางพัฒนามันที่สูงแบบใหม่ โดยจัดทำเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบผสมผสานขึ้น เรียกว่า "โครงการพัฒนาเฉพาะพื้นที่" (Integrated Pocket Area Development-IPAD) ซึ่งมีวัตถุประสงค์อยู่สองประการคือ วัตถุประสงค์ทั่วไปได้แก่การมุ่งที่จะปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของประชากร เป้าหมายให้ดีขึ้น ซึ่งจะยังผลให้ประชากรเหล่านั้นเลิกการพึ่งพาการปลูกฝิ่น ได้แก่ความพยายามที่จะให้ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยในพื้นที่ของโครงการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานอย่างเพียงพอในด้านโภชนาการ สุขภาพอนามัย การศึกษา โดยให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ทางโครงการยังได้กำหนดวัตถุประสงค์เร่งด่วนขึ้นมาอีก คือ การเร่งรัดการพัฒนาและให้การช่วยเหลืออย่างเพียงพอยิ่งขึ้นแก่ประชากร เป้าหมาย ทั้งในด้าน การเกษตร ป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหาการใช้ยาในทางที่ผิด

การสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านในพื้นที่ตามโครงการพัฒนาที่สูง เฉพาะพื้นที่เป็นโครงการที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ ได้รับมอบหมายจากองค์การสหประชาชาติให้เป็นผู้ทำการสำรวจ โดยเข้าไปเก็บข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่ 4 อำเภอของจังหวัด เชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่นเป็นจำนวนมาก ประชากรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาหาเลี้ยงชีพด้วยการปลูกฝิ่น การศึกษาต่ำ ขาดการอนามัยและการคมนาคมทุรกันดารมาก ทำให้การบริการของรัฐเข้าไปไม่ถึงและเป็นพื้นที่ไม่อยู่ในโครงการพัฒนาที่สูง ไม่มีหน่วยงานใดของทางราชการและองค์การระหว่างประเทศเข้าไปสำรวจมาก่อน ได้แบ่งพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่ม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปายและอำเภอม่อนดำน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในจำนวน 4 อำเภอดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาได้รับมอบหมายให้ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหล็ก อำเภอแม่แจ่ม พื้นที่แก่งหอม อำเภอปายและ พื้นที่ม่อนดำ อำเภอแม่แจ่มส่วนอำเภออมก๋อย ทางโครงการพัฒนาที่สูง เฉพาะพื้นที่ได้มอบให้สถาบันวิจัยชาวเขากรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการ ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งนี้ โครงการ IPAD จะนำไปประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาของพื้นที่ดังกล่าว โดยจะเน้นในด้านการเกษตรป่าไม้ การสาธารณสุข การศึกษา การควบคุมยาเสพติด การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเริ่มดำเนินการต่อไป ในปี 1992 และ 1993

2. วัตถุประสงค์

จะทำการสำรวจข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม ในเขตพื้นที่ห้วยทรายเหล็ก ตำบลปางหินฝน ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เขตพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย และเขตพื้นที่ม่อนดำ ตำบลม่อนผาจาง อำเภอแม่แจ่มน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งสิ้น 4 ตำบล 34 หมู่บ้าน 813 ครัวเรือน ประชากร 5,218 คน ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง มีบางหมู่บ้านเท่านั้นที่เป็นชาวเขาเผ่าม้ง ลีซอ ลีละ และจีนฮ่อ วิธีการรวบรวมข้อมูลจะกระทำด้วยการสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการในระดับอำเภอที่รับผิดชอบพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งการศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารของทางราชการอีกด้วย

3. ระเบียบวิธีการสำรวจ

3.1 การสำรวจข้อมูลดังกล่าวจะทำการออกแบบสอบถามตามที่ทาง IPAD ได้กำหนดตัวแบบ เป็นแนวทางปฏิบัติ (Indicators) และจากข้อตกลงในการประชุมระหว่างเจ้าหน้าที่ IPAD สถาบันวิจัยชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ และสถาบัน

วิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ เมื่อต้นเดือนมีนาคม 2534 โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลไว้ 3 ระดับคือ

- ระดับครัวเรือน
- ระดับหมู่บ้าน
- ระดับอำเภอ

ดังนั้นในการที่จะได้ข้อมูลทั้ง 3 ระดับ จึงจำเป็นต้องทำการออกแบบสอบถามและแบ่งเป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกัน คือ

- แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน ในระดับครัวเรือน
- แบบสอบถาม ผู้ใหญ่บ้าน ในระดับหมู่บ้าน โดยจัดทำเป็นข้อมูลหมู่บ้าน (Village Profile)
- แบบสำรวจข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ

3.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม/สำรวจ พนักงานสำรวจ (Enumerators) เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจำนวน 16 คน ซึ่งได้ทำการคัดเลือกจากผู้สมัครรวมทั้งสิ้น 45 คน และได้ผ่านการอบรมจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ จะเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนในเขตพื้นที่ทำการสำรวจ รวมทั้งสิ้น 813 ครัวเรือน ตามบัญชีและทะเบียนที่ได้รับจาก IPAD

หัวหน้าทีม (Team Leaders) คัดเลือกจากพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการอบรมแล้ว 2 คน เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและมีวุฒิปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยพายัพ เป็นผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลระดับหมู่บ้าน นอกจากนี้หัวหน้าทีมทั้งสองยังรับผิดชอบในการควบคุมดูแลพนักงานสำรวจในทีมของตนให้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และทำการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ทุกฉบับที่ได้สัมภาษณ์แล้วว่าข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถามมีความถูกต้องสมบูรณ์จำเป็นที่จะต้องทำการสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือไม่

นักวิจัย (Researchers) เป็นคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยพายัพ โดยมี ดร.บุญทอง ภูเจริญ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นที่ปรึกษา อาจารย์ประเสริฐ พันธชาติ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา เป็นหัวหน้าโครงการและผู้ประสานงาน Dr. G. Lamer Robert หัวหน้าฝ่ายงานวิจัยเป็นหัวหน้าฝ่ายงานสนาม และนักวิจัยอีก 5 คน ได้แก่ ดร. วีระ สันธูประมา อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์

อาจารย์ศรีวรรณ วงศ์เจริญ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค อาจารย์
เฉลิมศักดิ์ ขัตติยะ อาจารย์กอบกาญจน์ พงษ์นะชัย และ คุณเจนศิริ จันทร์ศิริ
จากสถาบันวิจัยและพัฒนา นักวิจัยทั้งหมดจะร่วมกันในการวางแผนการปฏิบัติงานทุกระยะ
ตั้งแต่การสำรวจเพื่อจัดทำ Feasibility Study การออกแบบการวิจัย การนัดหมาย
นายอำเภอและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 พื้นที่ การออกแบบสอบถาม การจัดตาราง
วิเคราะห์ การอบรมพนักงานสำรวจ การควบคุมดูแลงานสนาม การวิเคราะห์ข้อมูล
ด้วยคอมพิวเตอร์ และการเขียนรายงาน

4. การอบรมพนักงานสำรวจ

พนักงานสำรวจถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานสนาม จะต้องเข้าไปทำการเก็บข้อมูล สอบถามหัวหน้าครัวเรือน และชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่จะทำการสำรวจ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้จัดการอบรมพนักงานสำรวจที่ได้ผ่านการคัดเลือกมาแล้วจำนวน 16 คน ทำการอบรมในเนื้อหาที่พนักงานสำรวจจะต้องทราบและปฏิบัติในระหว่างที่ออกทำการสำรวจตลอดจนการทำความเข้าใจถึงแบบสอบถาม การฝึกปฏิบัติและการออกไปทำการทดสอบแบบสอบถาม (Pretest) ในพื้นที่ดังนี้

วันที่ 26-27 มี.ค. 2533 อบรมพนักงานสำรวจ ณ อาคารฝึกอบรม สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

วันที่ 28-29 มี.ค. 2533 ทดสอบแบบสอบถามการสัมภาษณ์ที่อำเภอแม่แจ่ม

5. แบบสำรวจ

แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

- 5.1 แบบสอบถามหัวหน้าครัวเรือน
- 5.2 แบบสอบถามผู้ใหญ่บ้านหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน
- 5.3 แบบสอบถามเจ้าหน้าที่อำเภอหรือแบบสำรวจข้อมูลระดับอำเภอ

6. การปฏิบัติงานสนาม

แผนการปฏิบัติงานสำรวจหมู่บ้านในพื้นที่ทั้งสามอำเภอได้กำหนดขึ้นพิจารณา
ร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัย เจ้าหน้าที่โครงการ IPAD และเจ้าหน้าที่ของอำเภอที่
รับผิดชอบในพื้นที่

คณะนักวิจัยได้ปฏิบัติงานในพื้นที่ประมาณ 1 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน
2534 จนถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2534 ดังนี้ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- วันที่ 6 - 10 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แก่งหอม ตำบลเมืองแปง
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- วันที่ 12 - 18 เมษายน 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่ห้วยทรายเหลือง ตำบลแม่ศึก
และตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- วันที่ 20 - 3 พฤษภาคม 2534 - ทำการสำรวจในพื้นที่แม่ลา ตำบลแม่หาจาง
อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสำรวจที่ได้รับมาจากการสำรวจนั้น จะนำมาทำการประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ก่อนที่จะมีการป้อนข้อมูล จะมีการตรวจสอบโดยละเอียดจากหัวหน้าทีมพนักงานสำรวจและนักวิจัยทุกครั้ง ข้อมูลที่จะนำมาประมวลผลและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS และจัดออกมาในรูปของตารางเพื่อหาจำนวนความถี่ ค่าร้อยละ และค่าเฉลี่ย

8. การจัดทำรายงานผลการสำรวจ

ในรายงานผลการสำรวจจะแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ

บทที่ 1 เป็นบทนำ เป็นการสรุปถึงความเป็นมาของโครงการ วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีการสำรวจแบบสอบถามและขั้นตอนในการปฏิบัติงาน

บทที่ 2 เป็นผลของการสำรวจ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการสรุปสภาพทั่วไปของแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้แก่พื้นที่ห้วยทรายเหลือง พื้นที่แก่งหอม และพื้นที่แม่ลา

ส่วนที่ 2 เป็นการรายงานผลการสำรวจสภาพของหมู่บ้าน (Village Profile) และข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านในแต่ละพื้นที่ (Village Level Data)

ส่วนที่ 3 เป็นการรายงานผลการสำรวจครัวเรือนทั้งหมด (Household data)

บทที่ 3 เป็นการรายงานให้ทราบถึงข้อสังเกต บทสรุปและข้อเสนอแนะ

อนึ่งรายงานการสำรวจดังกล่าวได้จัดพิมพ์โดยแยกออกเป็น 3 ฉบับ คือ

1. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ห้วยทรายเหนือ
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. รายงานการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แกมหอม
อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. รายงานผลการสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่แม่ลา อำเภอ
แม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในรายงานแต่ละฉบับจัดพิมพ์ออกทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

PAYAP UNIVERSITY

สรุปข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่ห้วยทรายเหลือง
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

พื้นที่สำรวจอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม ประมาณ 47-74 กิโลเมตร ถนนเข้าสู่พื้นที่กำลังได้รับการปรับปรุงให้ใช้ได้ตลอดปี แต่ถนนติดต่อกันระหว่างหมู่บ้านในพื้นที่ คงใช้งานได้ดีเฉพาะในฤดูแล้ง และไปถึงหมู่บ้านเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ หมู่บ้านที่เหลือต้องอาศัยการเดินทาง ประมาณ 1-2 ชั่วโมง มายังหมู่บ้านที่อยู่ติดถนน

บางหมู่บ้านในพื้นที่ขาดผู้นำ คือ ไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การ ดำเนินงานด้านการปกครอง การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้านไม่สามารถเป็น ไปได้อย่างเต็มที่

หมู่บ้านพร้าวเต่า ซึ่งเคยเป็นหมู่บ้านหนึ่งในโครงการนั้น ในขณะนี้ไม่ปรากฏ ชาวบ้านตั้งถิ่นฐานอยู่ต่อไปแล้ว โดยครัวเรือนหนึ่งย้ายไปอยู่ที่บ้านแม่สะมอจาใต้ อีก 3 ครัวเรือนย้ายไปทางตะวันตก และกำลังหาทำเลที่เหมาะสมเพื่อสร้างบ้านเรือนในช่วง เวลาของการสำรวจ

ประชากรในพื้นที่เกือบทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ และผี สาเหตุของความยากจนในหลายหมู่บ้าน นอกจากจะมาจากความไม่เอื้ออำนวย ของปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีเรื่องการที่ดินเป็นปัญหาสำคัญอีกด้วย

ในด้านการศึกษามีโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) กระจายอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนสังกัดกรมศึกษานอก โรงเรียนนทรกอยู่ตามหมู่บ้าน ที่เหลืออีกหลายแห่ง แต่โรงเรียนเหล่านี้ยังอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคงนัก ทั้งในด้านอาคารสถานที่ และบุคลากร

ด้านสาธารณสุขในพื้นที่ยังขาดการพัฒนาด้านสุขอนามัย ในด้านการใช้ส้วมที่ ถูกสุขลักษณะ

ด้านเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับชาวบ้านในเขตพื้นที่แก่งหอม อำเภอปาย คือ ส่วนใหญ่ชาวบ้านยังยากจนเนื่องจากขาดการส่งเสริมในเรื่องพืชเศรษฐกิจที่เหมาะสม และ ประสบปัญหาการขนส่งผลผลิตออกสู่ตลาด

ตารางสรุป : จำนวนครัวเรือนและประชากรแยกตามรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	หมู่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร			
						ชาย	หญิง	รวม	
101	แม่ขอมเหนือ	1	ปางทิษน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	16	44	54	98
102	แม่ขอมใต้	1	ปางทิษน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	14	44	37	81
103	แม่หงาเหนือ	1	ปางทิษน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	15	61	50	111
104	แม่หงากลาง	1	ปางทิษน	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	35	131	98	229
105	ขุนแม่นาย	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	16	59	68	127
107	แม่จุมสามเหนือ	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	43	121	149	270
108	แม่จุมสามใต้	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	8	27	27	54
109	พะแอดู	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	39	124	126	250
110	แม่สะมอจาเหนือ	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	17	59	48	107
111	แม่สะมอจาใต้	4	แม่ศึก	แม่แจ่ม	เชียงใหม่	19	58	54	112
				รวม	222	728	711	1439	